

Motion till riksdagen 2006/07:A238

av Lars Ohly m.fl. (v)

En feministisk politik för jämslällldhet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförö om att det yttersta syftet med en feministisk jämslällldhetspolitik är att ändra maktförhållandena mellan könen och att samtliga mål för jämslällldhetspolitiken ska relateras till detta övergripande mål.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförö om inrättandet av ett jämslällldhetsdepartement.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförö om inrättandet av en jämslällldhetsmyndighet.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförö om att Jämos uppdrag utvidgas till kommunal nivå och länsstyrelsens särskilt sakkunniga ges utökat utrymme.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförö om att en ny jämslällldhetsförordning utformas.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförö om att det i regleringsbrev och instruktioner definieras, identifieras och formuleras myndighetspecifika jämslällldhetsmål, återrapporteringskrav och uppdrag.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförö om att frågan om regelbundet återkommande jämslällldhetsrevisioner bör utredas.
8. Riksdagen begär att riksdagsstyrelsen prövar vilka åtgärder som är nödvändiga för att föra upp jämslällldhetsfrågor i respektive utskott i enlighet med vad i motionen anförö.¹
9. Riksdagen begär att riksdagsstyrelsen utreder på vilket sätt en jämslällldhetsrevision av riksdagens utskottsarbete på bästa sätt kan inrättas.¹

¹ Yrkandena 2, 8 och 9 hänvisade till KU.

Fel! Okänt namn på

Motivering

En jämställdhetspolitik värd namnet ska utmana och upphäva könsmaktsordningen. Det är innebörden i direktivet till den jämställdhetspolitiska utredningen vars betänkande *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål* (SOU 2005:66) överlämnades till regeringen den 1 augusti 2005. Direktivet tar sin utgångspunkt i regeringens jämställdhetsutskrivelse, *Jämt och ständigt. Regeringens jämställdhetspolitik med handlingsplan för mandatperioden* (skr. 2002/03:140), där det betonas att ”jämställdhetsarbetet fortsättningsvis måste ges en mer feministisk inriktning”. Den 16 maj 2006 beslutade riksdagen om nya mål i jämställdhetspolitiken – ett övergripande mål, och fyra delmål på områdena makt och inflytande, ekonomisk jämställdhet, det obetalda hem- och omsorgsarbetet och mäns våld mot kvinnor – i enlighet med regeringens proposition 2005/06:155.

Idag är det dock oklart vilken status jämställdhetspolitiken har när man ser till hur strukturerna för jämställdhetsarbete och jämställdhetspolitik är utformade. En feministiskt inriktad jämställdhetspolitik måste med nödvändighet ha en struktur som har förutsättningar att tjäna sitt syfte. Så är inte fallet med nuvarande organisation. Den nationella jämställdhetspolitiken har hittills ägnat sig åt övergripande uppföljning och utvärdering av övriga verksamhetsområden, det vill säga haft en i huvudsak förhållandefunktion. Jämställdhetspolitiken betraktas och behandlas som å ena sidan ett politikområde bland andra, å andra sidan som ett sektorsövergripande politikområde. Det kan framstå som om jämställdhetspolitiken saknade eget berättigande, och frågan är om jämställdhetsministern idag har samma status som övriga ministrar.

Jämställdhetsintegrering på samtliga politikområden har hittills varit huvudstrategi för att uppnå de övergripande jämställdhetsmålen. Vänsterpartiet har ett flertal gånger framfört kritik mot att politiken överbetonar jämställdhetsintegreringens betydelse. Denna har fått bli både mål och medel, och ett antal uppsatta kriterier för jämställdhet har fått ersätta strategier som rubbar könsmaktsordningen. Vänsterpartiet ifrågasätter jämställdhetsintegrering som allena rådande strategi för att motverka den strukturella underordningen och diskrimineringen av kvinnor. Det är viktigt att skilja på mål och medel.

De övergripande jämställdhetsmålen

Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det är det övergripande målet för svensk jämställdhetspolitik idag. Dessutom finns fyra delmål som gör gällande att kvinnor och män skall ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och forma villkoren för beslutsfattandet, kvinnor och män skall ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut, kvinnor och män skall ta samma ansvar för hemanarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor samt att kvinnor och män, flickor och

pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. Vänsterpartiet ser positivt på de nya målen och den nya målstrukturen som har en tydligare intention än tidigare mål att omfördela makt mellan kvinnor och män. Det finns en feministisk dimension nu som inte fanns tidigare. Vi har förhoppning om att de nya etappmålen och indikatorerna för uppföljning och utvärdering av jämställdhetspolitiken ska skapa en tydligare koppling mellan mål, insatser och resultat. Vänsterpartiet menar att de nya målen för jämställdhetspolitiken är ett steg i rätt riktning. Trots det saknar vi ett tydligt könsmaktsperspektiv på flera områden, inte minst en könsmaktsförståelse av mäns våld mot kvinnor. Och nya mål ställer nya krav. Målen avgör vilka politiska prioriteringar som är strategiskt viktiga för att målen ska bli möjliga att förverkliga inom en rimlig framtid. De är också avgörande för uppföljningen och utvärderingen av resultaten på de olika politikområdena. Vänsterpartiet anser att en feministisk jämställdhetspolitik värd namnet kräver kraftfulla strategier och menar att förutsättningarna och formerna för jämställdhetspolitiken, liksom dess innehåll, bör förändras radikalt.

Hittills har vi sett att jämställdhetsmålen får liten betydelse i praktiken. Det finns en skarp motsättning mellan mål och verklighet som beror på motstridiga intressen. Den officiella jämställdhetspolitiken har inte på allvar utmanat ojämlikhet, orättvisor och diskriminering. Verktyg saknas inte för att i grunden bryta upp den ojämlika könsmaktsordningen, men de används inte, och skälet politiskt. Maktförhållandena mellan kvinnors och mäns livsutrymme är i grunden olika och ojämlika. Vänsterpartiet menar att jämställdhetspolitikens övergripande mål och syfte måste vara att utmana patriarkala strukturer, det vill säga mäns strukturella överordning, som leder till den systematiska underordningen av kvinnor. Jämställdhetspolitikens uppgift är därför att synliggöra vad som ger makt och vad som ger upphov till maktlöshet. För att uppnå verklig rättvisa och verklig jämställdhet mellan könen måste med nödvändighet makt och resurser omfördelas från män till kvinnor. Det gäller såväl den politiska som den ekonomiska makten. Jämställdhetspolitik handlar därför inte om att kvinnor ska "lyftas" till mäns nivå utan att män ska avstå makt och ekonomiska, sociala och kulturella privilegier som de har på grund av att de är män. Det yttersta syftet med en feministisk jämställdhetspolitik är just att ändra maktförhållandena mellan könen. Samtliga mål för jämställdhetspolitiken ska relateras till detta övergripande mål. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Strategiskt viktiga områden

Ojämlikheten mellan könen måste således vara utgångspunkten för politikens utformning. Det gäller att angripa normer och strukturer som upprätthåller ojämlika maktförhållanden, exempelvis på arbetsmarknaden som styr lönesättning och ett ojämlikt uttag av föräldraförsäkringen. Det handlar också om villkoren för mäns och kvinnors ojämlika livsutrymme, om vem som har tolkningsföreträde, om den makt som det sexualiserade våldet demonstrerar.

Fel! Okänt namn på

Normerna avgränsar vad som är möjligt att definiera som politik, problem eller samhällsfråga. Vi måste synliggöra att det finns olika verkligheter och peka på att det är samhällets ansvar att ta hänsyn till dessa.

Regeringens politik måste förändras och inarbeta en feministisk strategi för att utmana könsmaktsordningen. Jämställdhetspolitiken måste formulera åtgärder som ger kvinnor makt att påverka samhällsutvecklingen och rätt till arbete, egen försörjning och ett självständigt liv samt värnar om kvinnors rätt till sin kropp och sexualitet och skapar förutsättningar för ett samhälle där kvinnofrid råder. De strategiskt viktiga frågorna för en feministisk jämställdhetspolitik är att genomföra reformer som utmanar rådande könsmaktsordning. Det handlar om reformer inom alla politikområden. Utgångspunkten ska vara, som vi angett ovan, att förslagen och reformerna tar sikte på att förändra maktförhållandena mellan könen. Till exempel är en utbyggd offentlig sektor, individuell föräldraförsäkring, arbetstidsförkortning, jämställda löner och rätt till heltidsarbete centrala frågor som har hög prioritet i en feministisk strategi. Det är reformer som på ett radikalt sätt skulle utmana rådande könsmaktsordning och förändra maktbalansen mellan könen på arbetsmarknaden, inte minst genom att de skapar förutsättningar för en omfördelning av det betalda och obetalda arbetet. Om jämställdhetspolitiken på allvar ska utmana mäns makt och privilegier kräver det att männens intresse som grupp måste ställas mot kvinnors gemensamma intressen. Vi måste hitta en form för politiken där mannen inte längre utgör normen, där kvinnors kollektiva erfarenheter och handlande i större grad får utrymme på den politiska arenan och en feministisk jämställdhetspolitik som utmanar politikens gränser.

Jämställdhetsarbetets organisering

Vänsterpartiet menar att en politik för att utmana könsmaktsordningen måste vara beredd att också utmana politikens gränser. Det kräver nya politiska verktyg och ny organisering. För att höja jämställdhetspolitikens status behöver strukturerna för och organiseringen av det statliga jämställdhetsarbetet omformas. Ett feministiskt jämställdhetsarbete medför ett tydligt politiskt ansvar. Vänsterpartiet föreslår här nedan förändringar för en mer effektiv jämställdhetspolitik.

Jämställdhetsminister med eget departement

Idag är jämställdhetsministern inte en renodlad jämställdhetsminister utan delar sitt uppdrag på ett flertal andra ämnesområden. Integrations- och jämställdhetsminister Nyamko Sabuni ansvarar för integration och mångfald, jämställdhet, demokratifrågor, nationella minoriteter, konsumentfrågor, ungdomspolitik och storstadspolitik. Denna ordning gör att jämställdhet som sakområde försvagas. Jämställdhetspolitiken är sektorsövergripande och sektorsgenomgripande. Diskrimineringen av kvinnor kan inte ses utifrån ett isolerat politikområde, till exempel hänger lönediskriminering på arbetsmark-

naden ihop med föräldraledigheten etc. Jämställdhetspolitiken ska omfatta alla politikområden och samhällsfunktioner. För att det ska kunna fungera krävs en övergripande, samlande och samordnande politisk-strategisk nivå med mandat att initiera och vara pådrivande när det gäller för kvinnor strategiskt viktiga jämställdhetsåtgärder på samtliga politikområden. Därför anser Vänsterpartiet att jämställdhetsministern ska ansvara för enbart jämställdhetspolitiken samt bör ha ett övergripande mandat och ett renodlat jämställdhetsdepartement. Mot bakgrund av detta bör regeringen överväga att inrätta ett jämställdhetsdepartement. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Inrättande av en jämställdhetsmyndighet

Frågan om en institutionalisering av jämställdhetsarbetet via inrättandet av en jämställdhetsmyndighet väcktes senast i *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål* (SOU 2005:66) men har även lyfts tidigare inom ramen för olika utredningar och förslag (se bl.a. SOU 2001:44 och Ds 2001:64). I en nordisk jämförelse tydliggörs att Sverige har en liten organisation som ska stödja och möjliggöra att genomföra de jämställdhetspolitiska målen. Vänsterpartiet har tidigare föreslagit att en myndighet för jämställdhetsfrågor inrättas som har till uppgift att arbeta mot könsdiskriminering inom samhällets samtliga områden. Vi menar att detta krav nu är mer angeläget än någonsin. Vi vill också poängtera att denna myndighet ska arbeta brett utifrån ett könsmaktsperspektiv.

Förutom jämställdhetsministern utgörs dagens organisering av jämställdhetsarbetet av JämO, Jämställdhetsnämnden, länsstyrelsernas jämställdhetsexperter samt varje myndighets och organisations ansvar att göra jämställdhetsanalyser. Vänsterpartiet föreslår att jämställdhetsarbetet vid regeringens jämställdhetsenhet omvandlas till/ersätts med en jämställdhetsmyndighet. Den nya myndighetens uppgift ska vara att bevaka utvecklingen på jämställdhetsområdet både i Sverige och internationellt, följa upp och utvärdera, samordna och stödja andra myndigheter, verksamheter och organisationer, samt ansvara för metod- och kunskapsutveckling och spridning, bidragsgivning och information. Som exempel kan nämnas att myndigheterna i Norge och Danmark är självständiga men får sitt uppdrag och sina medel från regeringen. Dessa arbetar bland annat med kunskapsutveckling och kunskapsutbredning genom att vara mötesplats mellan forskning och praktik, en fråga som är eftersatt i det svenska jämställdhetsarbetet och som vore en viktig uppgift för en jämställdhetsmyndighet. Granskning av andra myndigheter kan vara ett annan angelägen uppgift. Ytterligare ett viktigt arbetsområde handlar om metodutveckling för att arbeta mot könsdiskriminering i ett brett perspektiv. Mot bakgrund av ovanstående bör regeringen återkomma med förslag på inrättande av en jämställdhetsmyndighet. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

JämO:s uppdrag

Den nationella jämställdhetspolitiken har svårt att få genomslag på lokal nivå. Det behövs en starkare koppling mellan den lokala och den nationella nivån för att en feministisk jämställdhetspolitik ska få genomslag. Motivationen och kunskaperna för att bedriva jämställdhetsarbete varierar från kommun till kommun. Jämställdhetspolitiska åtgärder ska inte kunna åsidosättas i den kommunala självstyrelsens namn. För att utveckla jämställdhetsarbetet i kommunerna bör JämO:s uppdrag utvidgas med lokala enheter ute i landet. På så sätt ska kommunerna stödjas att som goda arbetsgivare använda sig av jämställdhetslagen för att stärka kvinnors rättigheter på arbetsmarknaden och höja kvinnors löner. Kunskaperna hos förtroendevalda och chefer i kommuner och landsting behöver höjas generellt. Stöd behövs också för att till exempel ta fram lokala handlingsplaner mot könsdiskriminerande löner. Länsstyrelsens särskilt sakkunnigas status behöver höjas. De behöver utökade resurser och en större organisation än dagens för att bedriva jämställdhetsarbete på regional nivå. Den regionala nivån ska kunna vara ett stöd för den lokala nivån. JämO:s uppdrag bör utvidgas med lokala enheter ute i landet för att stärka sin tillsynsfunktion och kunna bidra till att utveckla jämställdhetsarbetet i kommunerna. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Forskning och opinionsbildning

Universitetens och högskolornas centrum för genusforskning och Nationella sekretariatet för genusforskning utgör en nationell resurs som kan utvecklas och användas bredare. De bör i framtiden få ökat stöd för att stimulera förändringsarbete, strategi- och metodutveckling, debatt och opinionsbildning, kunskapsutveckling och kunskapsspridning på både lokal, regional och nationell nivå. Detta kommer att vara viktigt inte minst vid inrättandet av en jämställdhetsmyndighet. Det kommer att gynna även det interna jämställdhetsarbetet inom utbildnings- och forskningsvärlden.

Jämställdhetsförordning

Vänsterpartiet menar att det förslag som presenteras i Ds 2001:64 om inrättande av en jämställdhetsförordning liknande den som finns inom integrationspolitikens område bör genomföras. Vänsterpartiet föreslår således att en ny jämställdhetsförordning upprättas liknande den som finns för integrationspolitiken (SFS 199:593). Utformningen av ett sådant förslag kan exempelvis ha följande lydelse: "Myndigheterna skall fortlöpande beakta samhällets könsmaktsordning när de utformar sin verksamhet och när de bedriver den. Myndigheterna skall verka för lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett kön. Myndigheterna skall i sin verksamhet särskilt motverka alla former av könsdiskriminering."

I jämställdhetsförordningen ska även krav på jämställdhetsintegrering ingå. Däremot ska specifika regleringar och tydliga målformuleringar inom de olika politikområdena användas som vägledning för att uppnå just en effektivare jämställdhetspolitik i verksamheterna. Gränserna mellan externt och internt jämställdhetsarbete ska vara tydliga. Det är viktigt att skilja på arbetsgivarroll och politikerroll utan att det förlamar de offentliga arbetsgivarnas jämställdhetsarbete och jämställdhetspolitiska åtgärder. Vänsterpartiet begär att en ny jämställdhetsförordning inrättas. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Regleringsbrev

Ett sätt att utveckla jämställdhetsarbetet i feministisk riktning är att regleringsbrevens ska ha tydliga direktiv och prioriteringar som går att relatera till de övergripande målen. Återrapportering ska vara obligatorisk och samtliga återrapporteringskrav ska finnas samlade i regleringsbrevet. Återkoppling till de övergripande jämställdhetspolitiska målen och delmålen ska vara möjlig och göras från samtliga politikområden. Regleringsbrevens liksom förordningarna ska ha relevanta myndighetsspecifika mål med ett tydligt feministiskt perspektiv. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Återkommande jämställdhetsrevisioner

Jämställdhet är inte förhandlingsbart och ska inte kunna vägas mot andra politiska mål eller väljas bort med hänvisning till bristande resurser, avsaknad av relevans etcetera. Vänsterpartiet föreslår därför att det inrättas regelbundet återkommande jämställdhetsrevisioner och att regeringen utreder hur och vilken instans som är lämplig för detta uppdrag. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Jämställdhet i riksdagens utskott

Utskotten i riksdagen, såväl som på arbetsmarknadsutskottet, saknar formella instrument för att behandla jämställdhetsfrågor inom sina sakområden. Det innebär att varje annat utskott, om de så vill, kan förbise könsmaktsperspektivet. Vänsterpartiet menar att utskotten bör ha en plattform för att kunna föra upp jämställdhetspolitiska frågor inom sina sakområden. Det kan ske genom en övergripande tilläggsparagraf eller genom att samtliga utskott får ett uppdrag att i sin beredning av utskottsärendena beakta jämställdhetsaspekter ur ett feministiskt perspektiv. Riksdagen bör uppdra åt riksdagsstyrelsen att pröva vilka åtgärder som är nödvändiga för att riksdagens samtliga utskott ska få en formell plattform för att föra upp jämställdhetsfrågor inom sina respektive sakområden. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

Riksdagens jämställdhetsrevision

Jämställdhetspolitik och feministiskt förändringsarbete berör samtliga utskott och politikområden. Mot bakgrund av ovanstående förslag om formella instrument för att på bästa sätt integrera ett feministiskt perspektiv i riksdagens samtliga utskottsarbeten och för att kvalitetssäkra detta arbete liksom tydliggöra att jämställdhetsarbetet inte är förhandlingsbart eller ska kunna väljas bort, behövs en kontrollfunktion för riksdagens jämställdhetsarbete. Regelbundet återkommande granskningar och jämställdhetsrevisioner av riksdagens utskott bör inrättas. Vänsterpartiet begär att riksdagsstyrelsen utreder på vilket sätt en jämställdhetsrevision av riksdagens utskottsarbete på bästa sätt kan inrättas. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Stockholm den 30 oktober 2006

Lars Ohly (v)

Alice Åström (v)

Wiwi-Anne Johansson (v)

Peter Pedersen (v)

Elina Linna (v)

Kent Persson (v)

Josefin Brink (v)